І С Т О Р І Я 11

01-20-2024

Тиждень #16

Лекцію #14:
Війна між Німеччиною і СРСР
(початок – прозірки 50

Завдання (з книжки *Новітня Історія України 1945-2001* як також із залучених сторінок):

Прочитати:

Лекцію #14:
Україна після Другої Світової Війни
ст. 07-12
Лекцію #15:
Україна за Микити Хрущова (1953-1964)
ст. 13-15

Виконати:

Написати відповіді на питання 1-10 на ст. 12 в книжці.

і

Написати відповіді на питання 1-10 на ст. 15 в книжці.

Україна після Другої світової війни

1. Наприкінці Другої світової війни совєтські війська дійшли аж до західньої частини Німеччини. Вони окупували цілу територію України та її сусідів. Після війни Радянській Україні було приділено Галичину, Буковину, Закарпаття і західну Волинь. Польщі Сталін віддав Лемківщину, Посяння з містами Перемишлем і Ярославом, Холмщину та Підляшшя. Чехо-Словаччина й надалі володіла Пряшівщиною, а до Білорусі відійшли райони Пінська і Берестя.

2. Під час цієї війни, яку комуністичний уряд фальшиво називав Вітчизняною війною, Україна зазнала величезних втрат. Понад сім мільйонів людей загинуло, а понад два мільйони німці вивезли на примусову працю, т. зв. „остарбайтери". Знищено понад 700 міст і містечок і близько 30 тисяч сіл. Понад десять мільйонів населення залишилося без домівок. Також було знищено понад 15 тисяч фабрик і заводів, а економіка України постраждала на 40%. Крім того, забрано або знищено понад 46 мільйонів документів й 55 мільйонів книжок з архівів та бібліотек України, вивезено понад 300 тисяч експонатів з 155 українських музеїв.

3. З приходом большевиків у 1944 р. багато українців, особливо інтелігенції, емігрували до Західної Европи, щоб врятувати своє життя та життя своєї родини від смерти, тюрми або заслання в Сибір. Інші перейшли в ряди Української Повстанчої Армії (УПА), яка чинила опір большевикам до половини 1950-их років. Сталін призначив спеціяльні війська Міністерства внутрішніх справ (таємної поліції НКВД) боротися з УПА і безоглядно нищити всіх, хто чинить опір або підтримує УПА. У кожнім містечку НКВД шукав співробітників-шпигунів, „стукачів", стежив за рухами селян, робив облави в селах та лісах. Понад 300 тисяч людей виселили з Західної України і вивезли до Сибіру, Казахстану, Північної Росії та в східні області УРСР. В 1995 р. вийшли спогади П. Судоплатова, одного з шефів СМЕРШу („Смерть шпіонам"), — спецрозвідки, що воювала з УПА в роках 1945-1952. Він описує, як організували оперативні групи в одностроях УПА, які нападали на людей, знущалися з них і ширили недовір'я до УПА. Один з тих розвідників був Б. Сташинський, який застрелив провідників ОУН — Лева Ребета і Степана Бандеру в Мюнхені. Ця боротьба тривала понад десять

4-ий жіночий табір ҐУЛАҐу, Інта, Комі АССР (північ Росії).

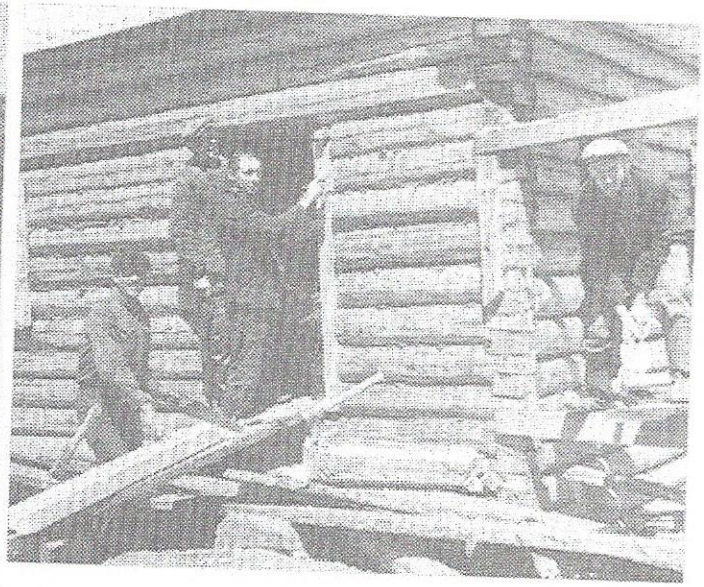

Українці, вислані до Сибіру.

Цвинтар політв'язнів ҐУЛАҐу, Інта, Комі АССР.
Фотографії надані Любою Брух (угорі праворуч).

років (1943-1955). У 1950 р. загинув командувач УПА — генерал Тарас Чупринка (Роман Шухевич). З часом боротьба набула інших форм: саботаж, страйки, організація громадського опору. У концтаборах ҐУЛАҐу члени ОУН і УПА зорганізували опір адміністрації таборів, що перетворився на масові бунти і страйки в Норильську, Караганді та Воркуті. Після смерти Сталіна багато справ було переглянено і багато в'язнів за Хрущова звільнено.

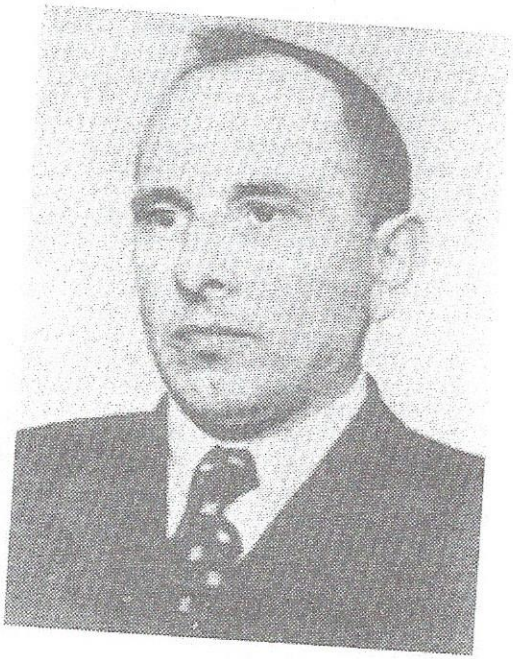

Степан Бандера

4. З територіяльними змінами започатковано обмін частинами населення. З Галичини виселено більше мільйона поляків до Польщі, а з Польщі депортовано півмільйона українців. Під знаком боротьби з УПА в прикордонних районах Посяння і Лемківщини поляки примусово виселили з їхніх етнічних земель понад 150 тисяч лемків і розселили їх малими групами в північній та західній Польщі. Ця трагічна подія, що відома як акція „Вісла", відбулася в 1947 р. в супроводі жорстоких побоїв, грабувань населення, нищення українських церков та сільських господарств. Відділи УПА хоробро боронили людей від напасників. Вони навіть вбили генерала К. Сверчовського, який керував акцією „Вісла". Але полякам на поміч прийшли совєтські і навіть чеські війська. Опір УПА був зламаний, внаслідок чого лемки були вивезені.

Генерал Тарас Чупринка

Сталін також депортував до Середньої Азії з Криму 200 тисяч татар. Близько півмільйона німців, які жили в Україні, також були туди вивезені. З 2.7 мільйона євреїв в Україні залишилося після війни 800 тисяч. Більшість

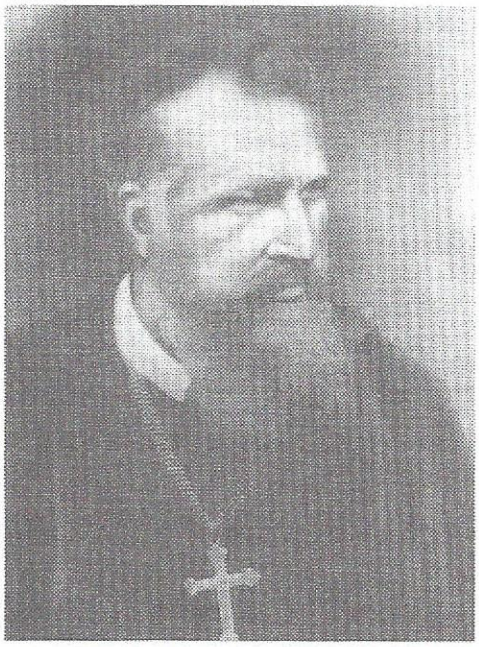

Митрополит Андрей Шептицький

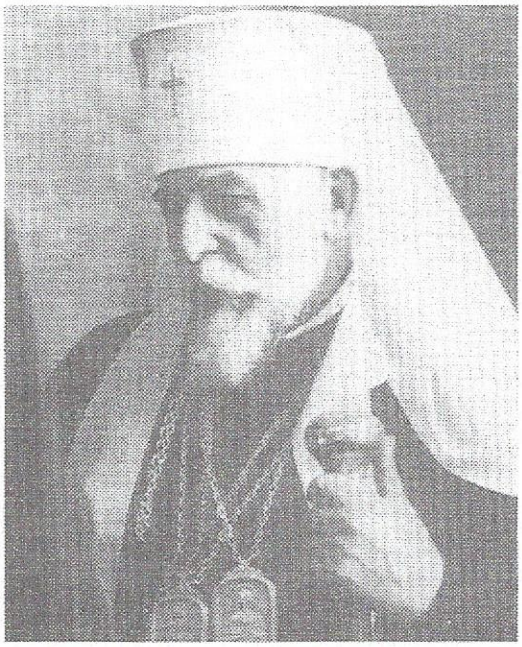

Кардинал Йосип Сліпий

була знищена німцями під час війни. Натомість кількість росіян зросла з 4 мільйонів в 1939 р. до 7 мільйонів в 1959 році. Навіть в Галичині, де їх в 1939 р. майже не було, нараховано в 1959 році близько 300 тисяч.

5. Большевики заходилися перетворити Західню Україну в совєтську провінцію. Першою чергою рішили знищити Українську Греко-Католицьку Церкву (УГКЦ). Після смерти митрополита Андрея Шептицького (1 листопада 1944 р.) вони заарештували його спадкоємця митрополита Йосипа Сліпого, шістьох єпископів в Галичині і на Закарпатті та сотні священиків і вислали їх до Сибіру. У березні 1946 р. большевики влаштували у Львові т. зв. „Собор", де 216 священиків і 19 мирян згодилися під примусом на з'єднання з російською православною церквою і скасували УГКЦ. Подібне відбулося і на Закарпатті в 1951 році, коли вбили єпископа Т. Ромжу. Одначе багато священиків не визнали цього собору й підпільно продовжували свою душпастирську працю аж до легалізації УГКЦ в 1989 році.

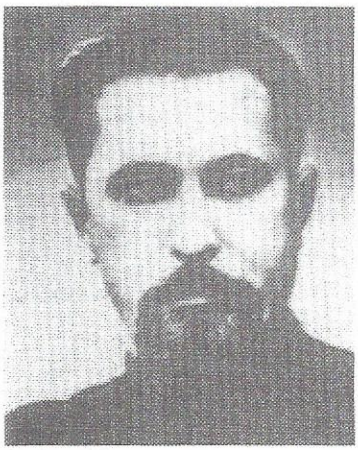

Теодор Ромжа

6. Деякі права і полегшення Совєтська Ук-

раїна дістала під час Другої світової війни від Сталіна: власні Міністерства закордонних справ і оборони, членство в Організації Об'єднаних Націй, нагороди українських вояків орденом Богдана Хмельницького, видання „Історії України" М. Петровського та „Історії української літератури". По війні Сталін доручив А. Жданову очолити боротьбу проти „лібералізації в культурі й проти західних впливів — космополітизму" на людей Радянського Союзу та ще раз привернув їх до послуху різними методами та обов'язками.

Почався період „ждановщини" — український письменник В. Сосюра потрапив у неласку за вірш „Любіть Україну", оперу К. Данькевича „Богдан Хмельницький" зняли з репертуару, українські видання почали звинувачувати в буржуазному націоналізмові. Сталін прислав Л. Кагановича до Києва, щоб той разом з М. Хрущовим не допустив розвитку українського національного життя, а навпаки — зупинив його.

7. Водночас із полюванням на „буржуазних націоналістів" прийшла насильницька колективізація в Західній Україні, а у Східній вона була відновлена. Зібрані 1946 і 1947 рр. жнива були забрані державою, внаслідок чого населенню залишилося мало збіжжя. Новий голод прийшов на Україну — цей раз від голоду загинуло майже мільйон людей. Колективізація стала поширюватися.

Сталін змусив все населення відбудовувати знищені міста, села і фабрики безплатно у вільний від праці час, від 10 до 60 годин місячно — це так звані „суботники". Були так само запроваджені примусові державні позики грошей.

Сталін не прийняв пропозиції американського президента Трумана і відкинув „Плян Маршала". Пропоновано було допомогти Україні й СССР відбудувати свої міста та піднести економіку. Через відмову Сталіна потерпіло все населення, бо мусіли своїми руками й своїм коштом відбудувати Україну.

8. Натомість Сталін удався до дальших диктаторських заходів. Він переслідував своїх генералів, які допомогли виграти війну, бо боявся їх популярности серед народу. Його шпигунська мережа вкрала в американців таємницю конструкції атомової бомби, і він розгорнув широку програму будування атомової зброї. Уже в 1949 р. СССР мав бомбу. Зі своїми колишніми аліянтами Сталін розпочав добу „холодної війни".

Через своїх прихильників та силою Червоної Армії Сталін захопив

владу в „сателітних країнах Европи“ — Польщі, Чехо-Словаччині, Угорщині, Румунії, Болгарії, Східній Німеччині та на деякий час в Східній Австрії, Югославії та Албанії. Встановив „залізну заслону“, яка ніби відділяла комуністичні держави від вільного світу. Давав допомогу різним комуністичним повстанцям, які захопили владу в Китаї (1949), Північній Кореї (1946), Північнім В'єтнамі (1952), але зазнали невдачі в Греції, Індонезії, Малаях, Філіпінах. Спроба Північної Кореї поширити своє володіння в Південній Кореї в 1950 році закінчилася поразкою в Корейській війні (1950-1953).

Ця напружена доба називалася „холодною війною“ і загрожувала світові вибухом нової — ядерної війни, що могло означати знищення великої частини світу. Допіру розвал СССР 1991 року цю загрозу усунув.

Поясніть слова:

буржуазний націоналізм
Вітчизняна війна
т. зв. Собор 1946
„суботники“
СМЕРШ
„холодна війна“
голод 1946-47 рр.
Степан Бандера
акція „Вісла“
Тарас Чупринка
митрополит Йосип Сліпий
космополітизм
„залізна заслона“
Лемківщина
„ждановщина“

Дайте відповіді на запитання:

1. Яку територію стратила Україна після Другої світової війни?
2. Яких втрат зазнала Україна?
3. Як большевики знищили Українську Греко-Католицьку Церкву?
4. Що таке акція „Вісла“?
5. Як змінилося населення України?
6. Як УПА воювала з большевиками?
7. Як виглядала відбудова України?
8. До яких заходів удався Сталін?
9. Що Сталін дав Україні під час Другої світової війни?
10. Як довго тривав період „холодної війни“?

Україна за Микити Хрущова (1953-1964)

1. Після смерти Сталіна в 1953 р. в Москві до влади прийшла „трійка“ — Маленков, Булганін і Хрущов. За кілька років Хрущов позбувся своїх суперників і став Першим секретарем ЦК Компартії СССР. Хрущов запровадив деякі зміни. На XX з'їзді Комуністичної партії (1956) він виступив проти „культу особи Сталіна“, припинив терор, замінивши НКВД на КҐБ (Комітет Державної Безпеки). Дозволив дати амнестію багатьом політичним в'язням большевицьких концтаборів, між ними й українцям. Селянам було надано право на пашпорти і дозволено залишати колгоспи і села та їхати до міст. Селяни одержали присадибні ділянки — трохи землі біля хати, щоби тримати корову, кури, свинку та садовити городовину й овочі. Ці продукти можна було продавати вільно на базарі.

2. У міжнародних відносинах Хрущов пробував закінчити „холодну війну“. Він приїхав до Нью-Йорку на сесію ООН, де поводив себе некультурно. Проте він їздив по Америці й був здивований великими фармами на заході США. Вів переговори з президентом Айзенгавером та діячами в Західній Европі. Утім, коли угорці почали вимагати більше самостійности в 1956 р., Хрущов післав совєтські танкові дивізії, які придушили угорське повстання.

Також Хрущов підтримував режим Ф. Кастра на Кубі і наразився на небезпеку атомової війни з Америкою, коли післав кораблі з ракетами до Куби. Президент Джон Кенеді в 1962 р. загрозив війною, і Хрущов ракети відкликав, скомпромітувавши совєтську політику. У жовтні 1964 р. року Хрущов був скинений, натомість прийшов до влади Л. Брежнєв.

3. Хрущов був обізнаний з економікою і, в цілому, станом України. За Сталіна він був Першим секретарем української комуністичної партії, себто був „босом“ України. Він хотів прилучити українців до співпраці з росіянами у володінні цілим Радянським Союзом (так звана теорія „молодшого брата“). Під час панування Хрущова українці були членами Політбюра СССР (Кириченко, Підгорний). Хрущов посилав українців в різні республіки СССР, наприклад, до Литви, Казахстану, Кіргізії на відповідальні посади. Натомість українці мали зректися свого українства, русифікуватися й стати „совєтським народом“.

4. Щоби прихилити до себе панівну верству УРСР, Хрущов влашту-

вав гучне святкування штучного „возз'єднання України з Росією в 1654 р.". Комуністична партія твердила облудно, що козацький гетьман Богдан Хмельницький уклав не військовий союз з Москвою проти Польщі, а об'єднав український народ з російським. А щоби українці не виявляли протестів, Хрущов відлучив півострів Крим від Російської СФСР і прилучив до УРСР в 1954 р. Ця територія належала Україні віддавна, але він хотів показати свою прихильність до українців.

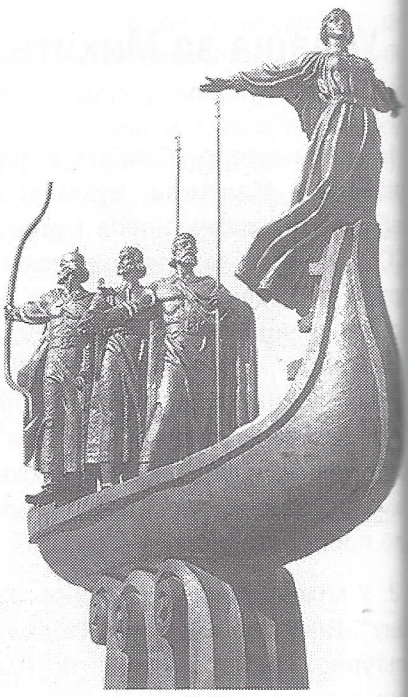

5. За Хрущова розпочалася масова будова житлових будинків й масивів, щоб задовольнити потреби населення у нових помешканнях. У більших містах України, як-от: Київ, Харків, Одеса, З поріжжя, Львів — постали цілі квартали, і міста значно поширил свою площу заселення. Дотепер ці житлові будинки, так звані „хр щовки", існують, хоч багато з них потребують докорінного ремонту.

6. Українські селяни одержали, як зазначалось, внутрішні пашпо ти й присадибні ділянки. Розводячи городовину й свійських тварин н свої потреби та на продаж, багато селян вийшли з економічної скру й забезпечили свої родини харчами.

7. Зменшення терору й можливість вільніше жити дали змогу деш відродитися культурному життю України. Йшли опери на українські т ми, наприклад, К. Данькевича „Богдан Хмельницький", М. Лисен „Тарас Бульба". Посилені хорові капелі та ансамблі виїжджали за ко дон на гостинні виступи.

8. На часи Хрущова припадає деяке відродження в літературі. Пе ший секретар Центрального Комітету Комуністичного партії УРСР Пе ро Шелест був у суті речі націонал-комуністом і хотів, щоб українськ мова, традиції й культура мали можливість відродитися. Він сам б

автором книжки „Україно моя Радянська“, де писав про Україну із захопленням. Шелест радів появі нових літературних талантів — Ліни Костенко, Василя Симоненка, Івана Драча, Івана Дзюби та інших, які почали свою творчу діяльність у той час. Ці молоді письменники, знані як шістдесятники, дали поштовх до нового відродження України.

9. Проте не всім плянам Хрущова судилося сповнитися. Опозиція в Політбюрі ЦК КПСС виступала проти його політики в СССР та в країнах-сателітах. Також в Україні знайшлось багато таких, яким не до вподоби були спроби надати українцям рівного статусу з росіянами. Після того, як скинули Хрущова в Москві, почалися арешти шістдесятників та інших діячів, зокрема Лук'яненка і Кандиби.

За Брежнєва прийшла доба репресій та „застою“.

Поясніть слова:

культ особи
шістдесятники
амнестія
внутрішні пашпорти
Політбюро ЦК КПСС
„холодна війна“
Петро Шелест
присадибні ділянки
„хрущовки“

Дайте відповіді на запитання:

1. Що змінилося в Україні після смерти Сталіна?
2. Чому Хрущов симпатизував українцям?
3. Що Хрущов зробив для селян?
4. Чому Хрущов віддав Крим Україні?
5. Як виглядали міжнародні відносини за Хрущова?
6. Які українські опери йшли в Україні?
7. Що таке теорія „молодшого брата“?
8. Чому теорія „возз'єднання України з Росією“ є облудна?
9. Чи були українці в Політбюрі ЦК КПСС?
10. Що таке „совєтський народ“?